

DEKRET

z dnia 22 lutego 1946 r.

Prawo o sądach obywatelskich.

Na podstawie ustawy z dnia 3 stycznia 1945 r. o trybie wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 1) — Rada Ministrów postanawia, a Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdza, co następuje:

Rozdział I.

Ustrój sądów obywatelskich.

Art. 1. § 1. W każdej gminie wiejskiej i miejskiej tworzy się sąd obywatelski.

§ 2. W miastach, liczących ponad 10.000 mieszkańców, tworzy się sądy obywatelskie w ilości, jaką ustali Minister Sprawiedliwości na wniosek miejskiej rady narodowej, w którym zarazem określi ona granice ich okręgów.

Art. 2. § 1. W skład sądu obywatelskiego wchodzi: sędzia obywatelski, jego zastępca i sześciu ławników.

§ 2. Przepisy niniejszego prawa dotyczące sędziego obywatelskiego stosuje się odpowiednio do jego zastępcy.

§ 3. Przepisy art. 3, 4, 7 § 1, 10—15 i 18 stosuje się odpowiednio do ławników. Przepisy dekretu z dnia 4 grudnia 1945 r. o należnościach ławników za udział w posiedzeniach sądowych oraz o karach porządkowych na ławników (Dz. U. R. P. Nr 58, poz. 336) nie mają zastosowania do ławników sądów obywatelskich.

Art. 3. Sędzią obywatelskim może być ten, kto posiada obywatelstwo polskie, korzysta w pełni z praw cywilnych i obywatelskich, mieszka przy-

najmniej od roku w danej gminie, jest nieskazitel- nego charakteru, ukończył 30 lat życia i włada językiem polskim w słowie i piśmie.

Art. 4. § 1. Nie może być sędzią obywatelskim: a) pozostający w służbie czynnej: państwowy sędzia i prokurator, funkcjonariusz administracji państwowej i samorządowej, funkcjonariusz służby bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej oraz wojskowy, b) duchowny, c) adwokat, obrońca sądowy i właściciel biura pisania podań oraz pracownik ich kancelarii.

§ 2. Nie może być sędzią obywatelskim ten, przeciwko komu toczy się postępowanie sądowe o przestępstwo z chęci zysku lub o zbrodnię.

Art. 5. Sędziego obywatelskiego, jego zastępcę i ławników wybiera gminna (miejska) rada narodowa na trzy lata w głosowaniu tajnym zwykłą większością głosów przy udziale co najmniej 2/3 liczby członków rady.

Art. 6. § 1. Odpis protokołu, zawierającego przebieg i wyniki wyborów z zaznaczeniem ich prawomocności, gminna (miejska) rada narodowa przesyła prezesowi sądu okręgowego za pośrednictwem sędziego sprawującego kierownictwo sądu grodzkiego.

§ 2. Prezes sądu okręgowego po stwierdzeniu, że wybrani odpowiadają wymaganiom prawa, powołuje ich do objęcia stanowisk.

§ 3. Sędzia sprawujący kierownictwo sądu grodzkiego wzywa wybranych do stawienia się celem doręczenia im wyntonionego w § 2 powołania do objęcia stanowiska i zarazem przyjmuje

od sędziego obywatelskiego i jego zastępcy ślubowanie sędziowskie, a od ławników — przyrzeczenie ławnicze.

Art. 7. § 1. Sędzia obywatelski wykonuje swoje czynności aż do czasu objęcia stanowiska przez jego następcę.

§ 2. Minister Sprawiedliwości może zwolnić sędziego obywatelskiego przed upływem czasu, na który był powołany, bądź na żądanie tego sędziego, bądź na podstawie uchwały kolegium administracyjnego sądu okręgowego.

§ 3. Jeżeli przyczyny zwolnienia przewidziane w § 2 zachodzą w stosunku do ławnika, zwolnić go może przez sądu okręgowego.

Art. 8. § 1. Zarząd gminny (miejski) przydziela sędziemu obywatelskiemu na jego żądanie jednego ze swych urzędników do wykonywania funkcji kancelaryjnych i protokółowania.

§ 2. Funkcjonariusze gminni dokonują doręczeń pism i wezwań sądu obywatelskiego, jeżeli na terenie gminy nie ma urzędu pocztowego lub agencji pocztowej.

Art. 9. § 1. Gmina dostarcza lokal sądowi obywatelskiemu i ponosi wszelkie koszty związane z urzędowaniem sądu obywatelskiego.

§ 2. Na pokrycie tych wydatków gmina pobierać będzie specjalne opłaty sądowe, których wysokość oraz zasady i sposób uiszczania określi w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrami: Administracji Publicznej i Skarbu.

Art. 10. Sędzia obywatelski jest w sprawowaniu swego urzędu sędziowskiego niezawisły i podlega tylko ustawom. Obowiązany jest on służyć wiernie Rzeczypospolitej Polskiej i obowiązki swe wypełniać zgodnie z ustawami bezstronnie i gorliwie.

Art. 11. § 1. Sędzia obywatelski obowiązany jest zachować w tajemnicy okoliczności, o których poza jawną rozprawą sądową powziął wiadomość ze względu na swe stanowisko.

§ 2. Obowiązek zachowania tajemnicy ustaje, gdy sędzia składa zeznania jako świadek przed sądem, chyba że ujawnienie tajemnicy zagraża dobru Państwa albo takiemu ważnemu interesowi prywatnemu, który nie jest sprzeczny z celami wymiaru sprawiedliwości.

§ 3. Od obowiązku zachowania tajemnicy może zwolnić sędziego tylko Minister Sprawiedliwości.

§ 4. Obowiązek zachowania tajemnicy trwa także po opuszczeniu stanowiska.

Art. 12. Sędziemu obywatelskiemu w związku z urzędowaniem przysługuje ochrona prawna jak urzędnikowi państwowemu.

Art. 13. Sędzia obywatelski pełni swe obowiązki bezpłatnie, jednak ma prawo otrzymać za stratę zarobku w związku z oderwaniem go od zwykłych zajęć zawodowych wynagrodzenie, którego wysokość i sposób wypłaty ustali w rozporządze-

niu Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrami: Administracji Publicznej i Skarbu.

Art. 14. § 1. Jeżeli sędzia obywatelski nie może pełnić swych obowiązków z powodu choroby lub innej uzasadnionej przyczyny, powinien o tym niezwłocznie zawiadomić sędziego sprawującego kierownictwo sądu grodzkiego.

§ 2. Sędzia obywatelski może z ważnych powodów uzyskiwać zwolnienie od zajęć na terminy określone; zwolnienia tego udziela sędzia sprawujący kierownictwo sądu grodzkiego.

Art. 15. Sędzia obywatelski powinien mieszkać na terenie gminy, w której sprawuje swój urząd.

Art. 16. Minister Sprawiedliwości określi odznaki służbowe dla sędziego obywatelskiego.

Art. 17. Bezpośredni nadzór służbowy nad sądem obywatelskim wykonuje sędzia sprawujący kierownictwo sądu grodzkiego.

Art. 18. § 1. Na wniosek sędziego sprawującego kierownictwo sądu grodzkiego albo z urzędu kolegium administracyjne sądu okręgowego zarządzić może przeprowadzenie przez jednego ze swych członków dochodzenia w sprawie przewinienia służbowego lub uchybienia godności stanowiska sędziego obywatelskiego, a następnie bądź umorzy dochodzenie, bądź poweźmie uchwałę przewidzianą w art. 7 albo w przypadku mniejszej wagi udzielił sędziemu obywatelskiemu upomnienia.

§ 2. Po wszczęciu dochodzenia przewidzianego w § 1 kolegium administracyjne może sędziego obywatelskiego zawiesić w czynnościach służbowych.

Rozdział II.

Właściwość rzeczowa i miejscowa.

Art. 19. § 1. Sądy obywatelskie rozpoznają sprawy cywilne:

- a) o ochronę zakłóconego lub przywrócenie utraconego posiadania (art. 390 i 391 kodeksu postępowania cywilnego) przygranicznych pasów ziemi;
- b) o naprawienie (wynagrodzenie) szkód wyrządzonych czynem niedozwolonym (art. 134 — 167 kodeksu zobowiązań), jeżeli wartość żadanego odszkodowania nie przewyższa 1.500 zł;
- c) o należności rolników z tytułu dostarczenia płodów rolniczych lub leśnych, tudzież o należności rzemieślników, przemysłowców i kupców z tytułu dokonania robót i dostarczenia towarów, jeżeli wysokość żadanej sumy nie przewyższa 1.500 zł.

§ 2. Sprawy wymienione w § 1 należą do właściwości sądu obywatelskiego tylko wówczas, gdy obie strony są osobami fizycznymi mającymi obywatelstwo polskie i gdy obie strony zamieszkują w gminie, w której ustanowiony jest sąd obywatelski lub gdy przynajmniej jedna z nich mieszka w tej gminie, a druga w sąsiedniej gminie.

§ 3. Gdy strony mieszkają w różnych gminach właściwym miejscowo jest sąd obywatelski tej gminy, w której mieszka pozwany.

§ 4. W sprawach przewidzianych w § 1 lit. a) właściwym miejscowo jest sąd obywatelski tej gminy, w której grunt jest położony.

Art. 20. § 1. Sądy obywatelskie rozpoznają sprawy karne o przestępstwa, przewidziane:

- a) w art. 28, 30, 31, 32, 35, 38, 39, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60 i 61 prawa o wykroczeniach,
- b) w art. 15, 16, 17, 18 i 19 ustawy z dnia 14 kwietnia 1937 r. o szkodnictwie leśnym i polnym (Dz. U. R. P. Nr 30, poz. 224),
- c) w art. 11 ustawy z dnia 21 marca 1931 r. o ograniczeniach w sprzedaży, podawaniu i spożyciu napojów alkoholowych (przeciwalkoholowa) (Dz. U. R. P. Nr 51, poz. 423),
- d) w art. 237, 239, 252, 256 § 1—3, 263 § 1—2 i 272 kodeksu karnego, a nadto w art. 255 kodeksu karnego, jeżeli pokrzywdzony, z oskarżenia którego przestępstwo to jest ścigane, wniosie akt oskarżenia do sądu obywatelskiego.

§ 2. Sprawy wymienione w § 1 należą do właściwości sądu obywatelskiego tylko wówczas, gdy przestępstwo zostało popełnione na obszarze gminy, w której ten sąd ma siedzibę, a sprawca ukończył 17 lat życia i co do tego rodzaju przestępstw podlega właściwości sądów powszechnych lub władz administracji ogólnej.

Art. 21. Sąd obywatelski w każdym stanie sprawy może z uwagi na jej zawile okoliczności przekazać ją do rozpoznania sądowi grodzkiemu lub władzy administracji ogólnej w zależności od tego, czy w razie nieutworzenia sądu obywatelskiego właściwym do rozpoznania jej byłby sąd grodzki (art. 19 i art. 20 § 1 lit. d) czy — władze administracji ogólnej (art. 20 § 1 lit. a, b, c).

Art. 22. Niezależnie od orzekania w sprawach przekazanych sądom obywatelskim sądy te są właściwe do przeprowadzenia pojednania stron w sprawach o roszczenia majątkowe, które nie dotyczą przejścia, ograniczenia lub obciążenia prawa własności do nieruchomości, a nadto do rozpoznania takich spraw, jeżeli obie strony poddadzą je pod polubowne rozstrzygnięcie sądu obywatelskiego; poddanie to może być zawarte bądź w pisemnej umowie stron na przypadek powstania sporu, bądź gdy spór już istnieje — w formie zapisu, złożonego sądowi obywatelskiemu.

Art. 23. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia poddać właściwości sądów obywatelskich inne sprawy spośród spraw należących do właściwości sądów grodzkich lub władz administracji ogólnej albo właściwość sądów obywatelskich ograniczyć.

Art. 24. Sąd obywatelski winien w każdym stanie sprawy przestrzegać swej właściwości rzeczowej i miejscowej. Uznając, że sprawa nie podlega jego właściwości, stwierdza to, a na wniosek strony; która sprawę wniosła, przekazuje tę sprawę właściwemu sądowi lub innej właściwej władzy.

Art. 25. Spór o właściwość między sądami obywatelskimi rozstrzyga ostatecznie sąd grodzki położony nad sądem obywatelskim; który pierwszy wydał orzeczenie w przedmiocie właściwości.

Rozdział III.

Wylączenie.

Art. 26. § 1. Sędzia obywatelski jest wyłączony z mocy samej ustawy od wykonania czynności, które dotyczą: jego osobiście, jego małżonka, krewnych lub powinowatych w prostej linii, krewnych w bocznej linii do czwartego stopnia, powinowatych w linii bocznej do drugiego stopnia oraz osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki, kurateli lub pełnomocnictwa.

§ 2. Nadto sędzia obywatelski powinien się wyłączać, gdy wynik czynności oddziaływa na jego prawa lub obowiązki albo gdy pomiędzy nim a jedną ze stron lub jej przedstawicielem zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności.

§ 3. Przepisy §§ 1 i 2 mają odpowiednie zastosowanie do ławników i protokolanta.

Art. 27. § 1. Sędzia obywatelski orzeka o wyłączeniu siebie, ławników i protokolanta.

§ 2. Gdy strona zażąda wylączenia, a sędzia obywatelski uzna wniosek za bezpodstawny, przesyła go wraz ze swym wyjaśnieniem sądowi grodzkiemu do decyzji.

§ 3. W razie wylączenia sędziego obywatelskiego i jego zastępcy sąd grodzki przekazuje sprawę sądowi obywatelskiemu w sąsiedniej gminie albo stosując ogólne zasady właściwości, obowiązujące w razie nieutworzenia sądu obywatelskiego. Bądź sam przyjmie sprawę do rozpoznania, bądź przekazuje ją właściwej władzy administracji ogólnej.

Rozdział IV.

Postępowanie

Oddział 1.

Przepisy wspólne dla spraw cywilnych i karnych.

Art. 28. § 1. Strony i ich przedstawiciele ustawowi mogą działać osobiście lub przez pełnomocników.

§ 2. Pełnomocnikami mogą być tylko spółcześni sprawy, rodzice, małżonek, rodzeństwo lub dzieci strony oraz adwokat (obrońcy sądowi).

§ 3. Pełnomocnictwo podlega opłacie stempłowej przewidzianej dla pełnomocnictw przed sądami grodzkimi.

Art. 29. Wnioski, pozwy i akty oskarżenia można zgłaszać bądź pisemnie bądź ustnie do protokołu.

Art. 30. Strony oraz świadkowie i biegli obywatelskiego, jeżeli zamieszkują w tej samej gminie lub nawet w gminie innej, lecz w odległości nie przekraczającej 30 kilometrów od miejsca stawiennictwa.

Art. 31. § 1. Za nieusprawiedliwione niestawienie, jeżeli ono powoduje konieczność odroczenia czynności na inny termin, sędzia obywatelski może skazać osobę wezwaną na grzywnę do 200 zł z zamianą w razie nieuiszczenia na areszt do trzech dni.

§ 2. Sędzia obywatelski zwolni skazanego od nałożonej grzywny, jeżeli potrzeba późniejszego stawienia się skazanego odpadnie, albo jeżeli skazany usprawiedliwi swoją nieobecność nie później niż w następnym terminie, na który zostanie wezwany.

§ 3. Na postanowienie sędziego obywatelskiego co do ukarania grzywną służy skazanemu zażalenie.

§ 4. Przepisy §§ 1—3 stosuje się odpowiednio do ławników w przypadku nieusprawiedliwionego ich niestawienia.

Art. 32. Wezwanie może być bądź ogłoszone ustnie przez sędziego obywatelskiego, bądź doręczone w formie pisemnej, przy czym należy wezwanego pouczyć o skutkach niestawienia.

Art. 33. § 1. Sąd obywatelski rozpoznaje sprawy w składzie sędziego obywatelskiego jako przewodniczącego i dwóch ławników.

§ 2. Z przebiegu czynności sądu obywatelskiego sędzia obywatelski albo wyznaczony przez niego protokolant sporządza protokół, który powinien zawierać:

- a) oznaczenie daty i miejsca czynności, imiona i nazwiska sędziego obywatelskiego, ławników i stron, a także innych osób, o ile biorą udział w czynnościach, a mianowicie: protokolanta, przedstawicieli lub pełnomocników stron, biegłych i świadków;
- b) przebieg czynności, a w szczególności wyjaśnienia i wnioski stron, zeznania świadków, biegłych i stron, treść ugód i wzmiankę o ogłoszeniu orzeczeń i odczytaniu protokołu;
- c) podpisy sędziego obywatelskiego, ławników oraz innych osób, biorących udział w czynnościach, przy czym w razie odmowy lub niemożności podpisu należy zaznaczyć przyczynę tego.

Art. 34. Rozprawa odbywa się jawnie. Przewodniczący uchyli jawność rozprawy na zgodny wniosek stron, albo gdy tego wymaga wzgląd na porządek publiczny lub dobre obyczaje. Ogłoszenie wyroku odbywa się publicznie.

Art. 35. Rozprawa odbywa się w ten sposób, że po wywołaniu sprawy i stwierdzeniu obecności

osób wezwanych lub prawidłowości zawiadomienia o terminie nieobecnych, przewodniczący przedstawia stan sprawy, udziela głosu stronom i w razie potrzeby zarządza postępowanie dowodowe.

Art. 36. § 1. Sąd obywatelski może odroczyć rozprawę na inny termin jedynie z ważnych powodów.

§ 2. Gdy jedna lub obie strony nie stawia się na rozprawę, sąd obywatelski, ustaliwszy prawidłowość wezwania lub zawiadomienia nieobecnego o terminie, może rozpoznać sprawę, jeżeli uzna, że osobiste stawiennictwo nieobecnego nie jest konieczne. Wyrok, który zapadnie po tak przeprowadzonej rozprawie, ma takie same skutki, jak wyrok wydany po przeprowadzeniu rozprawy w obecności stron.

Art. 37. Sąd obywatelski może dopuszczać i przeprowadzać dowody nawet nie powołane przez strony i nie jest związany żadnymi ustawowymi zasadami dowodowymi, lecz orzeka według swego przekonania opartego na swobodnej ocenie wszelkich okoliczności sprawy.

Art. 38. Postępowanie dowodowe, polegające na odczytaniu i przejrzeniu dokumentów, przesłuchaniu świadków, biegłych i stron oraz dokonaniu oględzin przedmiotu sporu odbywa się przed sądem orzekającym. Gdyby to nie było możliwe z powodu poważnych niedogodności lub kosztów, sąd zwróci się o przeprowadzenie tych dowodów do sądu grodzkiego lub sądu obywatelskiego, mających siedzibę poza okręgiem sądu orzekającego.

Art. 39. § 1. Świadcami nie mogą być:

- a) osoby niezdolne do spostrzegania lub komunikowania swych spostrzeżeń,
- b) duchowni co do faktów, powierzonych im na spowiedzi lub pod tajemnicą duchowną,
- c) wojskowi i urzędnicy publiczni nie zwolnieni od zachowania tajemnicy urzędowej, o ileby zeznanie ich miało być połączone z jej naruszeniem.

§ 2. Biegłymi nie mogą być osoby podlegające wyłączeniu z przyczyn przewidzianych w art. 26, który ma tu odpowiednie zastosowanie.

Art. 40. § 1. Nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka lub biegłego z wyjątkiem małżonków stron, ich wstępnych, zstępnych i rodzeństwa, powinowatych w tym samym stopniu oraz osób, pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia.

§ 2. Świadek lub biegły może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytania, gdyby zeznanie mogło narazić jego lub jego bliskich, wymienionych w § 1 na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową, albo gdyby zeznanie miało być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej.

§ 3. Za nieuzasadnioną odmowę złożenia zeznań (opinii) sędzia obywatelski skazuje świadka (biegłego) na grzywnę, przewidzianą w art. 31, który ma tu odpowiednie zastosowanie.

Art. 41. § 1. Przed przesłuchaniem zadaje się świadkowi (biegłemu) pytania, dotyczące jego osoby (imię, nazwisko, wiek, zajęcie) oraz stosunku do stron, tudzież uprzedza się go o prawie odmowy zeznań (art. 40 §§ 1 i 2) i o odpowiedzialności karnej za nieprawdziwe zeznania.

§ 2. Sąd obywatelski, gdy tego wymagają szczególne okoliczności sprawy, może zarzysiać świadka (biegłego), stosując odpowiednie przepisy kodeksu postępowania cywilnego lub kodeksu postępowania karnego, dotyczące zaprzysięgania świadków i biegłych.

Art. 42. § 1. W sprawach cywilnych oraz w sprawach karnych, ściganych z oskarżenia prywatnego, sąd obywatelski winien nakłaniać strony do zawarcia ugody wskazując im sposoby, mogące do tego doprowadzić.

§ 2. Ugodę wpisuje się do protokołu czynności. Należy w niej wymienić istotne warunki i sposób ich wypełnienia. Ugodę po odczytaniu jej podpisują obie strony, a jeżeli strona podpisać się nie może, uczyni to za nią osoba, którą ona wskaże.

§ 3. Przedmiotem ugody nie może być przejście, ograniczenie lub obciążenie prawa własności do nieruchomości. W takim przypadku sąd obywatelski odsyła strony w celu spisania ugody do notariusza lub do sądu grodzkiego.

Art. 43. Po zakończeniu rozprawy, jeżeli do ugody nie dojdzie, sąd obywatelski uznawszy, że sprawa jest dostatecznie wyjaśniona, wydaje wyrok, który ogłasza publicznie stronom, a nadto jeśli która ze stron była nieobecna na rozprawie, nakazuje doręczenie jej odpisu wyroku.

Art. 44. Wyrok zapada większością głosów. Podpisują go przewodniczący i ławnicy. Odmowę podpisu i jej przyczynę należy stwierdzić w wyroku. Do ważności wyroku wystarczy podpisanie go przez dwóch członków kompletu orzekającego.

Art. 45. § 1. Od wyroku sądu obywatelskiego służy apelacja do sądu okręgowego w terminie dwutygodniowym od daty ogłoszenia bądź doręczenia wyroku.

§ 2. Apelację należy wnieść do sądu obywatelskiego, który przedstawia ją niezwłocznie wraz z aktami sprawy sądowi okręgowemu.

Art. 46. § 1. Na zarządzenia i postanowienia sądu obywatelskiego, poza wymienionymi w art. 31 i 40 § 3, nie ma zażalenia, chyba że zamyka ono drogę do wydania wyroku.

§ 2. *Zażalenie należy wnieść w terminie siedmiodniowym od daty ogłoszenia lub doręczenia postanowienia do sądu obywatelskiego, który przedstawia je niezwłocznie wraz z aktami sprawy sądowi okręgowemu. W przypadku przewidzianym w art. 31 lub 40 § 3 do zażalenia należy dołączyć zamiast akt sprawy odpis zaskarżonego postanowienia z uzasadnieniem.*

Art. 47. Orzeczenia sądu okręgowego jako instancji odwoławczej zapadłe na skutek apelacji lub zażalenia są prawomocne.

Art. 48. Jeżeli zachodzą przyczyny, które w myśl przepisów kodeksu postępowania cywilnego lub kodeksu postępowania karnego stanowią podstawę skargi (wniosku) o wznowienie postępowania, właściwym do rozstrzygnięcia o wznowieniu jest sąd okręgowy. Sąd okręgowy wyda tylko postanowienie o dopuszczalności wznowienia, natomiast rozpoznanie sprawy przekazuje sądowi obywatelskiemu.

Art. 49. W razie uchybienia terminu do wniesienia zażalenia, apelacji lub skargi o wznowienie właściwym do rozpoznania wniosku o przywrócenie terminu jest sąd okręgowy.

Art. 50 § 1. W razie śmierci strony w sprawie cywilnej lub śmierci oskarżyciela prywatnego (pokrzywdzonego) w sprawie karnej postępowanie w sprawie zawieszają się.

§ 2. *Podjęcia zawieszzonego postępowania może żądać strona przeciwna, a nadto w sprawach cywilnych — następcy prawni zmarłego, a w sprawach karnych — osoby wymienione w art. 63 § 3. Jeżeli wniosek ten nie będzie zgłoszony w ciągu 3 miesięcy od daty zawieszenia, sąd obywatelski przedstawi akta sprawy sądowi grodzkiemu do przechowania.*

Art. 51. § 1. Po zakończeniu postępowania w sprawie sąd obywatelski przedstawia akta sprawy sądowi grodzkiemu.

§ 2. Sąd grodzki przechowuje akta sprawy i na żądanie stron wydaje z nich wypisy, odpisy i zaświadczenia.

Art. 52. § 1. Sąd obywatelski może kierować się przepisami kodeksu postępowania cywilnego lub kodeksu postępowania karnego, jeżeli chodzi o zagadnienia procesowe nie unormowane w niniejszym prawie.

§ 2. Wniesienie pozwu lub aktu oskarżenia do sądu obywatelskiego oraz zapadłe w tym postępowaniu orzeczenia wywołują takie same skutki prawne formalne i materialne, jakie są związane z takimi czynnościami dokonanymi w sądach powszechnych.

Oddział 2.

Sprawy cywilne.

Art. 53. § 1. W sprawach, wymienionych w art. 22, sąd obywatelski po otrzymaniu wniosku o pojednanie niezwłocznie wzywa strony do osobistego stawienia się w oznaczonym terminie.

§ 2. Jeżeli w terminie wyznaczonym nie stawi się jedna strona, która swej nieobecności nie

usprawiedliwiła, sąd obywatelski na żądanie przeciwnika włoży na nią obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych próbą pojednania, i zgodnie z żądaniem strony stawającej bądź odroczy posiedzenie pojednawcze na inny termin, bądź stwierdzi, że postępowanie pojednawcze nie dało wyniku. Tak samo postąpił sąd obywatelski w przypadku niestawienia się obu stron.

Art. 54. § 1. Gdy do zawarcia ugody nie dojdzie, a obie strony są obecne na posiedzeniu pojednawczym, sędzia proponuje im oddanie sporu pod polubowne rozstrzygnięcie sądu obywatelskiego (art. 22) i sporządzenie w tym celu zapisu, który powinien zawierać dokładne oznaczenie przedmiotu sporu albo stosunku prawnego, z którego spór wynikł lub wynikać może.

§ 2. Zapis wciąga się do protokołu czynności i podpisuje tak jak ugody.

Art. 55. Zgłoszenie do sądu obywatelskiego wniosku o pojednanie przerywa bieg terminów przedawnienia i prekluzji, jeżeli w razie niedojścia do zawarcia ugody lub zapisu, oddającego spór pod rozstrzygnięcie sądu obywatelskiego, strona wniosie do właściwego sądu powszechnego pozew przed upływem jednego miesiąca od daty ostatniej czynności w postępowaniu pojednawczym.

Art. 56. W sprawach przewidzianych w art. 19 § 1 lit. a) sąd obywatelski powinien niezwłocznie dokonać oględzin przedmiotu sporu i sporządzić szkic orientacyjny, przedstawiający położenie gruntów z uwidocznieniem stanu posiadania i zaszytych zmian.

Art. 57. Wyrok powinien zawierać: a) oznaczenie sądu, b) nazwiska sędziego, ławników i protokolanta, o ile brał udział w sprawie, c) datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, d) wymienienie stron, e) oznaczenie przedmiotu sprawy, f) rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron, g) rozstrzygnięcie o poniesieniu przez strony opłat i kosztów postępowania oraz h) krótkie uzasadnienie.

Art. 58. § 1. W sprawach poddanych polubowemu rozstrzygnięciu sądu obywatelskiego na skutek zapisu, dokonanego w tym przedmiocie przez strony (art. 22), apelacja jest dopuszczalna tylko w przypadkach następujących:

- a) jeżeli zapis był nieważny lub stracił moc;
- b) jeżeli stronę pozbawiono możliwości obrony swych praw przed sądem obywatelskim;
- c) jeżeli nie zachowano przepisów o postępowaniu przed sądem obywatelskim, przewidzianych w niniejszym prawie, dotyczy to zwłaszcza przepisów o składzie sądu, wyłączeniu sędziego i o wyroku;
- d) jeżeli rozstrzygnięcie o żądaniach stron jest niezrozumiałe, zawiera sprzeczności, przekra-

cza granice zapisu albo treścią swą ubliża porządkowi publicznemu lub dobrem obyczajom;

- e) jeżeli zachodzą przyczyny, które stanowią podstawę skargi o wznowienie postępowania w myśl przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

§ 2. Zapis nie może zawierać zastrzeżeń, sprzecznych z przepisami § 1.

Oddział 3.

Sprawy karne.

Art. 59. Sąd obywatelski nie wszczyną postępowania, a wszczęte umarza w razie śmierci oskarżonego, przedawnienia lub innej okoliczności, wyłączającej ściganie.

Art. 60. § 1. Oskarżycielem publicznym przed sądami obywatelskimi jest Milicja Obywatelska albo przedstawiciel zarządu gminnego lub sołtys.

§ 2. Przepis powyższy nie narusza art. 57 kodeksu postępowania karnego.

Art. 61. Odstąpienie oskarżyciela publicznego od oskarżenia po wniesieniu aktu oskarżenia nie wiąże sądu.

Art. 62. Za pokrzywdzonego uważa się osobę, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone.

Art. 63. § 1. W sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu, a należące do właściwości sądów obywatelskich, pokrzywdzony ma prawa strony, a zwłaszcza może wnosic i popierać oskarżenie zamiast lub obok oskarżyciela publicznego. Przepis art. 61 ma tu odpowiednie zastosowanie.

§ 2. Jeżeli pokrzywdzony jest niepełnoletni, to prawa jego wykonuje ojciec, matka, opiekun lub osoba, pod której stałą pieczę pokrzywdzony pozostaje.

§ 3. W razie śmierci pokrzywdzonego prawa jego wykonują: małżonek, rodzice, dzieci i wnuki.

Art. 64. Oskarżony może nie odpowiadać na zadawane mu pytania.

Art. 65. Sąd obywatelski, uznawszy oskarżonego winnym popełnienia przestępstwa, może odstąpić od wymierzenia kary i orzec w wyroku udzielenie oskarżonemu nagany, jeżeli ze względu na charakter sprawy i jego dotychczasowe nienagane zachowanie się uzna to za celowe.

Art. 66. § 1. Wyrok powinien zawierać dane wymienione w art. 57 lit. a), b), c), g) i h), imię, nazwisko i inne dane, ustalające tożsamość oskarżonego, oraz określenie zarzucanego oskarżonemu czynu z podaniem czasu i miejsca jego popełnienia.

§ 2. Wyrok skazujący powinien nadto zawierać ustalenie czynu przypisanego oskarżonemu, wskazanie zastosowanego przepisu ustawy karnej oraz orzeczoną karę lub nagane, a w przypadkach przez prawo przewidzianych — i nawiązkę.

§ 3. W razie dołączenia powództwa cywilnego do sprawy karnej wyrok powinien zawierać rozstrzygnięcie o żądaniach stron w tym przedmiocie.

Rozdział V.

Wykonanie ugód i orzeczeń.

Art. 67. § 1. Ugody i zapadłe w sprawach cywilnych wyroki stanowią tytuł egzekucyjny. który po zaopatrzeniu go przez sąd grodzki klauzula wykonalności stanowi tytuł wykonawczy i ulega wykonaniu w trybie przewidzianym w kodeksie postępowania cywilnego.

§ 2. Wykonanie wyroków w sprawach karnych oraz innych orzeczeń zapadłych w postępowaniu karnym lub cywilnym, o ile dotyczą one grzywien i opłat na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, zarządza sąd grodzki w sposób przewidziany dla wykonania takich orzeczeń zapadłych w sądach grodzkich.

Art. 68. § 1. Jeżeli sąd grodzki uzna, że ugoda lub zapadły w sprawie cywilnej wyrok są niezrozumiałe, zawierają sprzeczności albo treścią swą ubliżają porządkowi publicznemu lub dobrym obyczajom, odmówi nadania klauzuli wykonalności.

§ 2. Postanowienie sądu grodzkiego, odmawiające nadania klauzuli wykonalności (§ 1), po uprawnieniu się stanowi podstawę do ponownego rozpoznania sprawy przez sąd obywatelski na wniosek jednej ze stron.

§ 3. Jeżeli ugoda lub wyrok zapadły w sprawie cywilnej, która nie podlega właściwości sądu obywatelskiego i nie mogłaby być poddana przez strony do polubownego rozpoznania przez tenże sąd, sąd grodzki odmówi nadania klauzuli wykonalności i zarazem umorzy postępowanie w sprawie.

Art. 69. § 1. Sąd grodzki wyda postanowienie odmawiające skierowania do wykonania wyroku zapadłego w sprawie karnej lub orzeczenia dotyczącego grzywien bądź opłat na rzecz Skarbu Państwa (gminy) i zarazem nakaże sądowi obywatelskiemu ponowne rozpoznanie sprawy, jeżeli uzna, że zachodzą przyczyny przewidziane w art. 68 § 1.

§ 2. Jeżeli sąd grodzki uzna, że sprawa karna nie podlega właściwości sądu obywatelskiego albo że w czynie przypisanym oskarżonemu brak jest cech przestępstwa — odmówi skierowania wyroku do wykonania i zarazem umorzy postępowanie w sprawie.

Rozdział VI

Księga umów.

Art. 70. § 1. W gminach wiejskich sędzia obywatelski prowadzi księgę umów, w której mieszkańcy gminy mogą sporządzać akty i umowy, choćby w nich uczestniczyły także osoby, nie będące mieszkańcami gminy. Akty i umowy nie mogą dotyczyć przedmiotów, dla których jest wymagana forma notarialna.

§ 2. Każdy akt lub umowa powinny być spisane w księdze, odczytane stronom i podpisane przez nie oraz przez sędziego obywatelskiego. Jeżeli w akcie lub w umowie uczestniczy niepiśmienny lub nie mogący pisać, może się za niego podpisać inna osoba; w tym przypadku wymagane są nadto podpisy dwóch świadków.

§ 3. Z czynności sporządzonych w księdze umów wydaje się stronom w braku odmiennej umowy po jednym wypisie, opatrzonym podpisami sędziego obywatelskiego lub sekretarza gminnego oraz pieczęcią gminy.

§ 4. Czynności sporządzone w księdze umów podlegają ególnym przepisom o opłatach stemplowych, a nadto opłatom specjalnym na rzecz gminy.

§ 5. W zakresie wymiaru i poboru opłat stemplowych od czynności sporządzonych w księdze umów sędzia obywatelski jest organem urzędowym w rozumieniu art. 17 ustawy z dnia 1 lipca 1926 r. o opłatach stemplowych (Dz.U.R.P. z 1935 r. Nr 64, poz. 404).

§ 6. Sposób pobierania opłat stemplowych oraz wysokość i sposób pobierania opłat na rzecz gminy ustali w rozporządzeniu Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrami: Administracji Publicznej i Skarbu.

Art. 71. § 1. Księga umów powinna być trwale oprawiona i zesnurowana, a karty księgi zaopatrzone w kolejne numery porządkowe. Księgę podpisuje na ostatniej karcie sędzia sprawujący kierownictwo sądu grodzkiego zaświadczając, z ilu kart ona się składa.

§ 2. Akty i umowy wpisane do księgi oznaczają się kolejnymi numerami porządkowymi.

Rozdział VII.

Przepisy wprowadzające i końcowe.

Art. 72. Minister Sprawiedliwości wyda w drodze rozporządzenia regulamin, w którym określi tryb wewnętrznego urzędowania sądów obywatelskich oraz sądów grodzkich i okręgowych w związku z przepisami niniejszego prawa.

Art. 73. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Administracji Publicznej oznaczy zarządzeniami terminy, odkąd przepisy prawa niniejszego wejdą w moc w poszczególnych okręgach sądowych. Zarządzenia te będą ogłoszone w Monitorze Polskim.

Art. 74. § 1. Sprawy, wszczęte przed dniem wejścia w życie przepisów niniejszego prawa w poszczególnych okręgach sądowych, rozpoznawać należy aż do ukończenia według dotychczasowych przepisów.

§ 2. O wszczęciu sprawy decyduje dzień, w którym wpłynął do sądu akt oskarżenia, pozew lub inne pismo, rozpoczynające postępowanie.

§ 3. Na obszarach Rzeczypospolitej Polskiej, na których prowadzone są księgi umów, przewidziane w art. 6 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 października 1927 r. o uchyleniu odrębności stanowych (Dz. U. R. P. Nr 92, poz. 824) w brzmieniu ustawy z dnia 14 kwietnia 1937 r. (Dz. U. R. P. Nr 30, poz. 223), księgi te będą nadal prowadzone według przepisów dotychczasowych do dnia wejścia w moc na tych obszarach przepisów niniejszego prawa.

Art. 75. Z dniem wejścia w życie niniejszego prawa tracą moc wszelkie dotychczasowe przepisy, dotyczące przedmiotów w nim unormowanych,

a w szczególności przepis art. 6 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 października 1927 r. o uchyleniu odrębności stanowych (Dz. U. R. P. z 1937 r., Nr 30, poz. 223).

Art. 76. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrom: Sprawiedliwości i Administracji Publicznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 77. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

w/z Prezydent Krajowej Rady Narodowej:

Stanisław Szwalbe

Prezes Rady Ministrów:

Edward Osóbka-Morawski

Minister Sprawiedliwości:

Henryk Świątkowski

w/z Minister Administracji Publicznej:

Aleksander Żaruk-Michalski

Minister Skarbu:

Konstanty Dąbrowski